
УДК 159.9:17

ШАХІРЄВА Н.В.

м. Миколаїв, Україна

ЗАВДАННЯ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У НОВИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

У нових ринкових умовах процес формування завдань та ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів стає більш динамічним та змістовним. Посилення уваги до чинників даного процесу є актуальним завданням вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: *ціннісні орієнтації професійної підготовки, ринок освітніх послуг, педагогічний менеджмент, інновації у системі вищої педагогічної освіти.*

Сучасні соціально-економічні умови як на локальних, так і на глобальному рівнях потребують принципово нових підходів і рішень щодо якості підготовки фахівців. Копенгагенська декларація 2002 року вказує на те, що економічний та соціальний розвиток в Європі викликав потребу у визначенні критеріїв щодо якості освіти і підготовки спеціалістів. Більше того, перехід до економіки, що побудована на знаннях, яка може досягнути значного росту, розширити й удосконалити ринок праці, посилити соціальні зв'язки, несе нові завдання розвитку людських ресурсів [1].

Проаналізувавши події останнього часу у вітчизняному освітньому просторі, слід зазначити, що система вищої педагогічної освіти шляхом ретельного аналізу та прогнозу педагогічного менеджменту повинна належним чином і не гаячи часу реагувати на ці події. Йдеться про надання школам з першого січня наступного року права самостійного розпорядження коштами, впровадження часткового госпрозрахунку, практично – про вихід шкіл на рівень підприємницької діяльності. З одного боку, це вимушена міра в умовах різкого загострення фінансового становища у країні, з іншого – це звичайна річ у євро-атлантичному освітньому просторі.

Мета дослідження. Для того, щоб ці процеси не викликали погіршення якісних показників у системі освіти в цілому, необхідно визначити ті ціннісні орієнтації та завдання, на які спиратиметься та які вирішуватиме система професійної підготовки майбутніх вчителів в контексті входжен-

ня в ринок освітніх послуг та педагогічного менеджменту.

Стан дослідженості проблеми. Висвітленню проблеми загальної професійної підготовки майбутніх вчителів та окремих її аспектів присвятили свої праці сучасні дослідники А. Алексюк, Е. Барбіна, В. Бондар, І. Зязюн, С. Сисоєва, О. Пехота, Н. Побірченко, В. Радул, О. Савченко, М. Ярмаченко та багато ін.

Питання проблематики педагогічного менеджменту у вищому педагогічному навчальному закладі порушують у своїх працях Л. Даниленко, В. Скороходов, Л. Калініна, Л. Карамушка, В. Крижко, О. Куриченко, Є. Павлютенков, О. Пехота, І. Середняк, І. Суценко, О. Янушевич та ін.

На часі визначення, відпрацювання та наповнення ціннісної і змістової складових професійної підготовки фахівців освітньої галузі в контексті суспільних ринкових перетворень. Найменша кількість наукових розробок та їх практичних реалізацій стосується проблеми підготовки і перепідготовки сучасних педагогів-менеджерів, яка б повною мірою відповідала вимогам сьогодення. Крім того, у дослідженнях недостатньо проаналізовано такі важливі чинники впливу на цей вид освіти, як ідеологічні й економічні зміни у країні, пізнавальні та ціннісні орієнтації сучасної освіти. Необхідна подальша модернізація навчального процесу, а саме: впровадження активних методів навчання; урізноманітнення освітніх пропозицій; співпраця між усіма суб'єктами освітнього процесу, а також інших категорій фахівців; використання змісту та методів, спрямованих на стимулювання у майбутніх педагогів розвитку позитивної мотивації до здобуття знань; задоволення індивідуальних інтересів і потреб фахівців; формування позитивного ставлення до професії; зменшення загальної кількості лекцій, проведення проблемних лекцій; збільшення кількості практичних і лабораторних занять; створення умов для самоосвіти та дослідницької діяльності.

Специфіка ряду вищих навчальних закладів полягає в можливості забезпечення в процесі професійної підготовки фахівців поєднання здобуття соціально-економічної і психолого-педагогічної освіти, спрямування останньої на подальшу успішну педагогічну діяльність. Разом з тим, В. Скороходов та О. Куриченко наголошують на тому, що в закладах освіти викладачі не мають достатніх знань та навичок у сфері менеджменту та підприємництва. І тому ті, хто навчає, не можуть у достатній мірі підготувати адекватне ринковій економіці покоління фахівців, особливо вчителів, які будуть робити бізнес в освіті і займати керівні посади в освітніх закладах [9].

Вчені наголошують, що студенти вчительських спеціальностей не

отримують належних професійних знань з управління, менеджменту, підприємництва та основ бізнесу у вищих навчальних закладах. Ця проблема потребує вирішення шляхом запровадження перманентної підготовки майбутніх вчителів до здійснення педагогічного менеджменту.

Основний матеріал дослідження. В своєму дослідженні ми виходимо з того, що важливим відправним моментом теорії „людських ресурсів” є розходження у „цінності” людських ресурсів. Мова йде про здатність працівника приносити велику чи меншу додаткову вартість в умовах організації (закладу). Концепція „людських ресурсів” прибігає до економічних аргументів для обґрунтування нових підходів до використання персоналу та необхідності капіталовкладень при освоєнні трудових ресурсів. Наявність багатьох прикладів великих довгострокових вкладень і великих організаційних зусиль корпорацій у частині підбора, підготовки та розвитку персоналу й створення умов для підвищення продуктивності праці лише підтверджує загальне правило, відповідно до якого кадрова політика корпорацій визначається економічною оцінкою ефективності зроблених витрат.

Даний процес опосередковується як соціальним та професійним середовищем, так і системою особистих вимог людини до самої себе. Це не просте пристосування до зовнішніх вимог, а активний розвиток якостей особистості в процесі професійної діяльності.

Високий рівень професіоналізму, вміння творчо реалізовувати себе у різних видах діяльності і спілкування, засвоєння і передача нових технологій і професійних цінностей в сукупності являють собою те, що називають професійною культурою. До професійних цінностей відносять самостійність, мобільність, підприємливість, комунікативність тощо. Крім того, необхідно враховувати нові вимоги, які висуває до випускників сучасне соціальне замовлення: активність, підприємливість, вміння навчатися в розвитку справи, тобто адаптуватися до умов практичної професійної діяльності, шукати найбільш прийнятні рішення при виконанні доручених завдань (бажано економічно найбільш оптимальні), розуміти сучасний бізнес-контекст і знати практичні основи тайм-менеджменту. Як підкреслює О. Куріченко, „сучасні реалії життя диктують необхідність наявності в одному педагогічному професіоналі рис бізнесмена, менеджера, організатора, підприємця, що вимагає певних знань та особливої підготовки у вищому закладі освіти. Тільки такий спеціаліст зможе готувати конкурентоспроможності наступні покоління, які будуть пристосовані до успішного функціонування в ринковому просторі нашої Батьківщини” [2, с. 236].

У вчорашніх школярів ще немає необхідного життєвого досвіду, вони відчують певні труднощі в оволодінні професією. Тим паче, що її не можна засвоїти лише теоретично. Тому надзвичайної ваги набуває в даному процесі виробнича практика. Разом з тим, слід зазначити, що оволодіння професією в нових ринкових умовах буде більш глибоким та надійним, якщо спиратиметься на фундаментальні знання.

Розходження між прикладною та теоретичною компонентами знань має глибоке коріння: навчальні матеріали побудовані на теоретичній основі, а логіка стрункої системи знань розходиться з характером прикладних знань. У традиційній освіті і відповідному звичному навчанні навчальний матеріал побудований відповідно до логічної структури наукового знання. В бізнес-освіті навчальний матеріал зосереджується навколо типових робочих потреб. У традиційному навчанні матеріал організований теоретичним способом, в той час як потреби в нових знаннях та вміннях мають не узагальнений (відсторонений), а ситуативний характер.

І все ж розходження можна подолати. Шлях подолання — тематична прив'язка теорії до типових ситуацій і потреб освітніх закладів, виводування іншої логіки — логіки реальних дій. Джерело такої логіки — аналіз реального соціального замовлення на спеціалістів тої чи іншої галузі.

Відомо також, що в системі вищої педагогічної освіти слабким залишається рівень аналітичної і прогностичної роботи, тобто панівною є орієнтація на процес, а не на результат.

Згідно з сучасними потребами майбутній вчитель має володіти цілком визначеними якостями, серед яких основними вважають професіоналізм, вміння прогнозувати, аналізувати і проектувати власну професійну діяльність, шукати найбільш прийнятні рішення в нестандартних педагогічних ситуаціях, приймати рішення в умовах невизначеності і брати на себе відповідальність за їх виконання, вміння творчо мислити. Не тільки не втрачають, а й дедалі більшого значення набувають такі якості, як здатність здобувати знання упродовж життя, не лише суто професійні, а й з філософії, історії, суспільствознавства, літератури, тим самим підвищуючи свою професійну компетентність, загальний рівень культури. Тобто категорія культури як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії, повинна перейти у власну категорію культури випускника – освіченості, вихованості тощо.

В умовах інформаційно-технологічного суспільства ці процеси значно прискорюються, стають більш динамічними. Тут не може бути ша-

блонів, стереотипів, жорстких рамок і директивних вказівок.

На думку вченого С. Ніколаєнка, якість освіти визначається загальноприйнятими освітніми стандартами тільки частково. Вона також характеризується рівнем професійного розвитку майбутнього фахівця, його професійної культури і громадянської позиції. А ключову роль в досягненні індивідом значного місця в соціумі займає професіоналізм, якому треба не вчити, а який треба виховувати. Науковець також вважає, що якість освіти потрібно визначати не нормативними установками, а людською гідністю викладача, який є не тільки носієм та постачальником інформації, а й розповсюджувачем свого ставлення до професії, виконання професійних обов'язків, професійної культури. Тобто той, хто навчає, повинен не обмежуватись підрахунками кількості знань, умінь, навичок, які за певні години засвоїв той, хто навчається, а й орієнтуватися на те, яку людину він виховав за роки навчання у вищому навчальному закладі. Отже першочергово потрібно вирішувати питання модернізації виховання у процесі професійної підготовки, вироблення його ціннісних критеріїв і передавати відповідний досвід зарубіжним колегам [4].

Ми поділяємо також позицію тих дослідників, які джерелом самопросування вважають здатність неперервно відображати світ, відбирати та інтегрувати інформацію, накопичувати досвід самоосвіти і на цій основі виробляти досвід самоорганізації.

Ця підготовка може бути ефективною за умов дотримання наступних принципів:

- єдність фундаментальної і практичної спрямованості в цілісному процесі професійної підготовки, активне використання інноваційних технологій;
- спрямованість навчального процесу на професійний і загальнокультурний розвиток особистості спеціаліста на базі активних форм роботи;
- реалізація адаптивної функції навчання, що пов'язана із пристосуванням та випереджальними діями в постійно змінюваних умовах освітнього простору.

Аналіз таких сучасних освітніх світових парадигм, як концепція навчання “через практику” (Д. Фіш), концепція гуманістичної педагогічної освіти (А. Комбс), програма рефлексивної практики (Д. Шон), модель модульного навчання (А. Пірсон, Х. Квятковська) показує, що роль сучасного викладача розглядається як така, що виходить за межі транслятора знань, а його професійна праця розглядається як різновид дослідницької діяльності, спрямованої на створення нових освітніх теорій, методів, не-

перервний розвиток і саморозвиток особистості. Недоліками означених освітніх парадигм є те, що більшість вказаних концепцій є продовженням старих освітніх доктрин (рефлексивної практики Дьюї, гуманістичної педагогіки Шпрангера тощо). Встановлено, що жодна з них не викликала серйозних змін освітньої практики, що було б підставою для відбору ефективних способів формування особистості фахівця, оптимально підготовленого до праці і життя в існуючих реаліях. Теоретичний аналіз педагогічної літератури показав, що існують великі розбіжності між ідеальними та емпіричними моделями педагогічної освіти.

З метою удосконалення підготовки майбутніх вчителів у зазначеному контексті ми використовуємо у навчальному процесі ряд методів, які спрямовані на формування вміння у майбутніх фахівців динамічно мислити, вільно висловлювати власні ідеї, визнавати і вирішувати проблеми тощо. Це метод “мозкової атаки”, метод проєктів, ситуативний метод навчання, проблемні методи, техніку номінальних груп, різноманітні види самостійної роботи студентів тощо. Такі методи є психологічно більш ефективними, ніж при традиційному навчанні, де викладач, як правило, інтердиктом нав’язує, тобто сугестує певні знання та відповідну поведінку. Особистість викладача тут є провідною, але й вона не зможе трансформувати негативні соціально-економічні фактори.

Отже, ціннісні критерії, зміст і форми організації підготовки майбутніх фахівців в системі освіти в сучасних ринкових умовах мають враховувати як тенденції глобалізації, так і тенденції економічного розвитку країни, забезпечувати необхідний якісний рівень підготовки майбутніх вчителів, які є людським капіталом в економічному поступі країни. Ефективній підготовці входження випускників вищих педагогічних закладів до ринку освітніх послуг сприятимуть: відповідне оновлення змісту загальної професійної підготовки, удосконалення її аксіологічної та технологічної складових.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларация европейских министров о профессиональном образовании и подготовке к европейской комиссии, созданной 29 и 30 ноября 2002 года, по поводу расширения сотрудничества в области профессионального образования и подготовки // [источник информации Internet]. – Режим доступа: <http://www.bologna.spbu.ru/mpad3.rtf/> Декларация европейских министров о профессиональном образовании и подготовке ...
2. Куріченко О. Підготовка майбутніх вчителів до здійснення педагогічного менеджменту // Вторые международные Батышевские чтения: Сборник

-
-
- научных трудов / Сост. В.А. Радкевич, И.М. Стариков. – Николаев: Изд-во «Илион», 2007. – С.235-245.
3. Нейматов Я.М. Образование в XXI веке. Тенденции и прогнозы. – М.: Алгоритм, 2002. – 480 с.
 4. Николаенко С.М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного суспільства. – К.: Знання, 2005. – 319 с.
 5. Пометун О., Середняк І., Сущенко І., Янушевич О. Управління школою, що змінюється: Порадник сучасного директора. – Тернопіль: Видавництво Астон. – 2005. – 192 с.
 6. Крижко В.В., Павлютенков Є.М. Менеджмент в освіті. – К., 1998.
 7. Крижко В.В. Теорія та практика менеджменту в освіті: Навч. посібник. - Вид. 2-е, доопрацьоване. – К.: Освіта України, 2005. – 256 с.
 8. Розвиток психологічної культури учнівської молоді в системі неперервної професійної освіти: Навчально-методичний посібник / За ред. В.В. Рибалки. – К.: ІППО АПН України, 2005. – 298 с.
 9. Скороходов В., А. Куріченко. Проблематика педагогічного менеджменту в контексті європейської інтеграції // Вторые международные Батышевские чтения: Сборник научных трудов / Сост. В.А. Радкевич, И.М. Стариков. – Николаев: Изд-во «Илион», 2007. – С. 91-101.

ШАХИРЕВА Н.В.

ЗАДАНИЯ И ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПІДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В НОВИХ РИНКОВИХ УСЛОВИЯХ

В новых рыночных условиях процесс формирования задач и ценностных ориентаций будущих педагогов стаёт более динамичным и содержательным. Усиление внимания к факторам данного процесса является актуальной задачей высшего педагогического образования.

Ключевые слова: ценностные ориентации профессиональной подготовки, рынок образовательных услуг, педагогический менеджмент, инновации в системе высшего педагогического образования.

N.V. SHAKHIREVA

TASKS AND VALUABLE ORIENTATIONS OF PROSPECTIVE TEACHERS' PROFESSIONAL TRAINING IN THE NEW MARKET CONDITIONS

Under new market conditions the process of the forming the future teachers' value preference becomes more dynamic by implication. Devoting more attention to the factors of this process is an actual task of higher pedagogical education.

Key words: valuable orientations of professional training, market of

educational services, pedagogical management, innovations in the system of pedagogical education.